14

STARÉ ZÁMKY

Jsou místa na první pohled lidskou rukou nedotčená, ukrývající však dávná tajemství. Dřevorubcům, kteří v těchto místech začali ve 40. letech 19. století mýtit les, tzv. Wildberg, s úmyslem přeměnit jej v úrodné pole, vydala země svědectví dávného osídlení.

Od té doby jsou Staré Zámky u Líšně předmětem zájmu archeologů. První nálezy z těchto míst, získané zemědělskou činností po odlesnění lokality, schraňoval majitel pozemků hrabě Belcredi. V letech 1890-1891 zde provedl první archeologický výzkum líšeňský lékař Martin Kříž, zdejší rodák Jan Knies a později I. L. Červinka. Po 2. světové válce byly prováděny systematické plošné výzkumy Archeologického ústavu ČSAV v Brně vedené Josefem Poulíkem, Annou Medunovou a Čeňkem Staňou, které prokázaly osídlení ostrožny s malými přestávkami od mladší doby kamenné až do počátku 11. století n.l.

Hradisko leží na protáhlé slepencové ostrožně přibližně trojúhelníkovitého tvaru s příkrými svahy spadajícími do údolí krasového potoka Říčky a do boční rokle s pramenem. Ostrožna byla obehnána valem a příkopem již v pozdní době kamenné. Nejmohutnější opevnění však bylo vybudováno Slovany v období největšího rozkvětu zdejšího osídlení – v době velkomoravské.

Centrální část hradiska (5,2 ha), obklopenou mocnou hlinitodřevěnou hradbou s čelní kamennou zdí po obvodě ostrožny, oddělila obranná konstrukce na šíji... 1

...od valem opevněného prvního předhradí (1,2 ha). Zbytky středního valu jsou patrny pod mezí cesty. 2

Celý areál (cca 18,9 ha) byl chráněn ještě vnějším valem, dodnes patrným na pokraji lesa Haleglétňa. 3

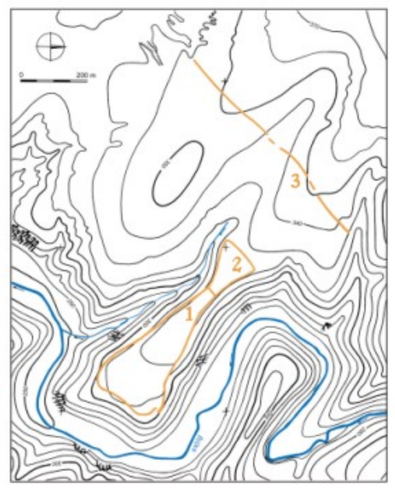

Ostrožna byla krátce osídlena v závěru mladší doby kamenné. V období následujícím, pozdní době kamenné, se zde usadil lid kultury nálevkovitých pohárů a poté lid s kanelovanou keramikou. Tehdy byl také areál poprvé opevněn. Ostrožna pak byla postupně osídlena v době bronzové i železné a dále na rozhraní doby římské a stěhování národů. Vrcholného významu dosáhly Staré Zámky po příchodu slovanského obyvatelstva – v době velkomoravské, kdy se staly centrem brněnské kotliny.

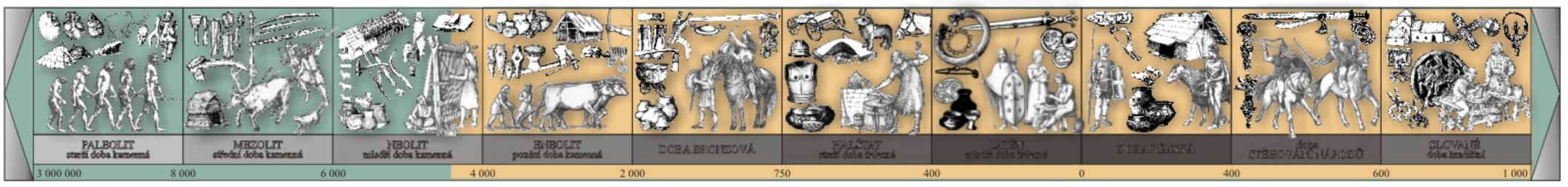

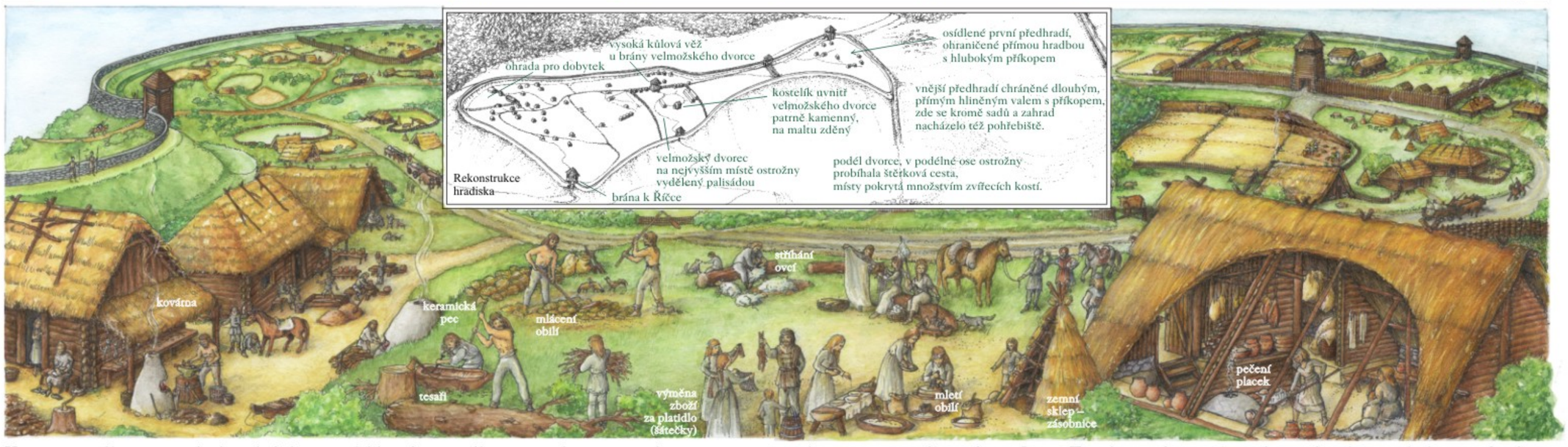

Koncem velkomoravského období postihl hradiště velký požár, který zničil části opevnění, dvorec s věží i kostelem. Staré Zámky si ale i v 10. století udržely střediskovou funkci. Svědčí pro to obnovené opevnění kolem nejvyšší části ostrožny. Rozlohou menší hradiště žilo celé 10. století. Jeho zánik koncem tohoto století dokládají nálezy mincí českého knížete Boleslava II. Svým ústředním postavením v důležité oblasti velkomoravského státu, které si udrželo ještě 100 let po jeho zániku, měly Staré Zámky na Brněnsku stejnou úlohu jako později v přemyslovském státě město Brno, a jsou tedy jeho přímým předchůdcem.

Stromy brněnských lesů

Město Brno je zasunuto do zelené peřiny lesů, přiléhající k němu od západu a severu. Lesy jsou to vesměs listnaté a listnáče do této oblasti přirozeně patří. Smrky jsou zde pěstovány jen jako rajčata ve vaší zahrádce – jako hlavní naše hospodářská dřevina, která má však své přirozené zastoupení až ve větší nadmořské výšce, například v Jeseníkách nebo jako společník listnáčů ve nejvyšších partiích Vysočiny. Nejtypičtější dřevinou brněnských lesů je dub, jeho souputníkem habr. A protože se nacházíte na místě hradiska našich předků, vzpomeňme také lípu, která byla odpradávna jedním z nejoblíbenějších stromů, uctívaným již prvními Slovany.

lípa

Podle některých pramenů se nejstarší z lip dožívají 500-700 let.
Jako medonosná rostlina je základem prvotřídního medu, který se užíval nejen vnitřně, ale i jako obklad na rány a k nakládání masa, z předjarní mízy se vykvašením získával vinný nápoj, z listů pokrytých medovicí a z květů pálenka lahodné chuti. Do omáček a salátů byly určeny šťavnaté mladé listy a květní poupata nakládaná ve sladkokyselém nálevu, z pražených plodů byl zase znám nápoj podobný kávovině...

habr

V pahorkatinách snad nenajdeme hojnější listnatou dřevinu. Habr obecný se velmi dobře přizpůsobil častému kácení lesů pro palivové dříví a stal se přirozenou dominantou listnatých lesů s hojností bylin. Jeho šedobílé dřevo je tvrdé, těžké, pevné, i když málo trvanlivé. Kmen stromu není téměř nikdy přímý, a tak není tento strom vhodnou surovinou pro výrobu rozměrnějších desek či trámů. O to významnějším je však palivovým dřívím, které dobře hoří a je velmi výhřevné.

dub

Už v pravěku si lidé všimli, že blesk zasahuje mohutné duby mnohem častěji než jiné stromy. Slované proto zasvětili dub hlavnímu pohanskému bohu Perunovi – vládci hromu a blesku. Zvláštností dubového dřeva je jeho odolnost vůči vodě. Trámy ponořené po několik desítek let pod vodou úplně zčernají, ale jejich pevnost a houževnatost tím neutrpí. Právě naopak; dřevo získá ještě lepší vlastnosti. Kůra z mladých dubů obsahuje značné množství třísloviny, proto se používala hlavně k vyčiňování kůží, ale také k barvení nahnědo. Žaludy se v dobách nedostatku živilo mnoho chudých lidí.

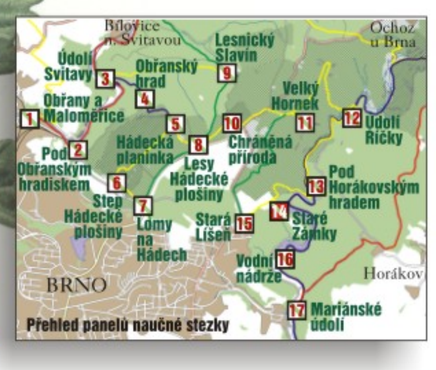

Úkol pro děti a hravé dospělé: Zdrojem pitné vody byl pro obyvatele Starých Zámků pramen v boční rokli, zdrojem užitkové vody pak Říčka. Najdete v terénu místo, kde stála brána, kterou scházeli k Říčce? (Zorientujte se podle plánku rekonstrukce hradiska.)

© Blanka Ponížilová
realizace: ZO ČSOP Pozemkový spolek Hády
text a odborná spolupráce: Jiří Merta, Irena Loskotová, Jana Čižmářová, Čeněk Staňa, inf. o dřevinách: Lubomír Tichý
letecký snímek: Miroslav. Bálek; ilustrace: © Hana Havlíčková (hradisko), © Pavel Dvorský a Pavla Hochmanová (stromy)
Tento projekt je financován programem Evropské unie Phare – Access 99 a realizován za podpory zastupitelstva MČ Maloměřice a Obřany, MČ Líšeň, MZLU v Brně – Školního lesního podniku Masarykův les Křtiny, Českomoravského cementu, a.s., nástupnická společnost, ve spolupráci s Rezekvítkem Brno, správou CHKO ČR – CHKO Moravský kras a Klubem českých turistů.
Panely naučné stezky byly vytvořeny za finančního přispění Evropské unie. Názory v něm vyjádřené jsou názory ZO ČSOP Pozemkový spolek Hády, a proto v žádném případě nemohou být chápány jako oficiální názory Evropské unie.